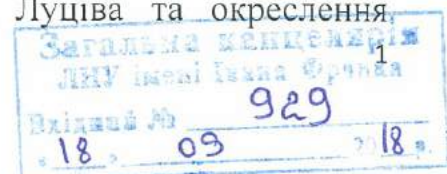

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Соломії-Марії Володимирівни Ковалів
«Літературознавчі концепції Луки Луцїва»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних
наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література

Дисертаційне дослідження Соломії-Марії Ковалів викликає неабиякий інтерес уже хоча б тому, що воно є по суті першою науковою студією про життя і творчість українського літературознавця з еміграції Луки Луцїва, системною і комплексною розвідкою з чітко задекларованою актуальною проблемою. Адже досі, як це не парадоксально за всієї очевидної потреби, в нас не те що не було такого окремішнього наукового видання, а й згадувалося про цю неперебутню особистість здебільшого принагідно або ж на рівні якоїсь однієї-двох публікацій. Тим часом Лука Луцїв залишив після себе такі важливі монографії, як «Література і життя», «Тарас Шевченко – співець української слави і волі», «Іван Франко – борець за національну і соціальну справедливість», «Василь Стефаник – співець української землі», нариси «Іван Франко», «Маркіян Шашкевич», «Ольга Кобилянська», а також сотні статей, рецензій, літературно-критичних оглядів у журналі «Літературно-науковий вісник», часописах «Діло», «Краківські вісті», «Свобода», численні архівні матеріали (понад 400 документів) тощо. На переконання Соломії-Марії Ковалів, ці історико- й теоретико-літературні та публіцистичні праці дослідника з української еміграції по праву посідають чільне місце не лише в розвитку літературно-художнього процесу в нашій діаспорі, а й у материковому літературознавстві.

Щоб довести це постульоване в тексті дисертації положення, дослідниця сумлінно збрала і впорядкувала величезний масив історико-літературного характеру, що сприяє вивченню не лише об'єкта і предмета дослідження, а й контекстуально з'ясовує роль Луки Луцїва як літературознавця в осмисленні ідейно-естетичних явищ українського національного письменства, передовсім його класичних зразків. З цією метою вона доречно використовує культурно-історичні моделі двоколійного (материкового та діаспорного) літературного процесу, що дає їй змогу більш об'єктивно висвітлити біографічні і творчі чинники еміграційного вченого та громадського діяча. Відтак Соломія-Марія Ковалів вправно вибудовує загальну концепцію свого дисертаційного дослідження – з'ясування особливостей літературознавчого мислення Луки Луцїва та окреслення

концепційної системи його наукового світу як «цілісної, історично зумовленої, ідейно й естетично обґрунтованої системи поглядів на українське письменство, які відіграли важливу роль у розвитку двоколісного літературного процесу ХХ століття та зберігають значну пізнавальну вартість для сучасної науки» (С.16).

При цьому важливо, що дисертантка, чітко визначаючи об'єкт, предмет і методи дослідження, доволі вдало конкретизує цілу низку завдань, що мають історико-біографічне та літературознавче спрямування і подані та розв'язані здебільшого за хронологічним принципом. Відтак аргументовано сприймається структура її наукової роботи, логічно мотивованим виклад історико-літературного матеріалу. Так, якщо у першому розділі «Лука Луців у двоколісному літературному процесі: проблеми історіографії» Соломія-Марія Ковалів з метою ширшого пізнання самої постаті вченого і людини цілком обґрунтовано вдається до розгляду бібліографічних джерел з досліджуваної теми та етапів світоглядної і методологічної еволюції літературознавця (навчання в Дрогобицькій гімназії та Карловому університеті, участь в українському національно-визвольному русі, зокрема, в лавах Січового стрілецтва, початки літературно-критичної діяльності і наукова та публіцистична праця в еміграції), то в другому, третьому і четвертому розділах дисертантка повністю зосереджується на аналізі домінуючих концепцій наукового мислення Луки Луціва.

Кожен із цих трьох розділів виписаний дослідницею як окремішні аналітичні студії про творчість Тараса Шевченка та Івана Франка («Тарас Шевченко та Іван Франко: два велетні національного письменства в літературознавчому висвітленні Луки Луціва»), Маркіяна Шашкевича, Тимотея Бордуляка, Ольгу Кобилянську та Василя Стефаника («Інтерпретації класичного письменства»), а також про співпрацю літературознавця і публіциста з часописами «Літературно-науковий вісник» та «Свобода», на сторінках яких зчаста розглядалася творчість тодішніх як материкових, так і діаспорних художників слова («Сучасники в оцінці Луки Луціва»). Власне, ці розділи є ключовими в загальній структурі рецензованої роботи, вони найбільш послідовно розкривають літературознавчі концепції еміграційної вченого. Причому здійснює це Соломія-Марія Ковалів з використанням різних підходів: порівняльно-типологічного («Шевченкознавча компаративістика Луки Луціва 1920-30-х років»), порівняльно-історичного («На захист Шевченкового слова: повоєнні публікації літературознавця»), бібліографічного та суспільно-культурного («На ідейних барикадах «холодної війни» (Франкознавчі студії Луки Луціва)), герменевтичного

(«До джерел нової української літератури», «Еволюційні лінії новочасного письменства»), інтертекстуального («Літературні компаративні профілі»), а також почасти принципи постколоніальних студій, що, на переконання дисертантки, «допомогли висвітлити вагомість концепцій Луки Луцвіва в ідеологічному протистоянні вільного світу і тоталітарної системи» (с. 17).

Загалом наукове дослідження Соломії-Марії Ковалів базується на застосуванні комплексу методологій, що, як справедливо зазначає вона, дали змогу вивчити літературознавчі концепції Луки Луцвіва в їхній еволюції, тісному зв'язку з життєвим і творчим шляхом критика й на широкому культурно-політичному тлі епохи. Такі підходи аналізу праць українського еміграційного літературознавця, по-перше, дали змогу дисертантці докладно проаналізувати наявні праці дослідника, по-друге, ввести їх у контекст не лише діаспорного, а й материкового словесного мистецтва відповідного часу й відповідних конкретних соціокультурних та суспільно-історичних обставин, по-третє, сприяли пошуку досі невідомих широкому загалу наукових і публіцистичних статей, розвідок, студій, по-четверте (і це чи не найважливіше), вперше визначити й окреслити систему літературознавчих концепцій Луки Луцвіва на такому поліаспектному і поліфункціональному (з точки зору проблем і жанроутворень) матеріалі його досліджень, написаних як в Україні, так і за її межами.

Отож Соломія-Марія Ковалів довела творчу спроможність й ефективність цілого ряду літературознавчих концепцій Луки Луцвіва, що по суті є цінними самі собою науковими явищами, оригінальними з'явами, на які спираються сучасні історики українського письменства, надто ж минулих часів. При аналізі праць діаспорного вченого про творчість Тараса Шевченка вона виокремила тут компаративістичну модель нашої національної літератури як «впливового суб'єкта міжлітературних взаємин», принаймні у слов'янському світі. Аналізуючи багатотематичну, стильово розмаїту, жанрово багатобарвну спадщину Івана Франка, дисертантка аргументувала концепцію «самопортретування», що й справді є невід'ємною в усій творчості письменника. Щодо творів Маркіяна Шашкевича та Василя Стефаника, дослідниця цілком свідомо запропонувала концепцію еволюційної моделі вивчення. В осмисленні нових типів авторської ідейно-естетичної свідомості, що їх настійливо постулювали Василь Стефаник, Ольга Кобилянська, цілий ряд сучасників Луки Луцвіва – Богдан Лепкий, Василь Пачовський, Микола Хвильовий, Микола Куліш та ін., дисертантка безпідставно окреслює його концепцію модерного українського

письменства як самобутнього й самодостатнього загальноєвропейського феномена.

Водночас Соломія-Марія Ковалів по суті в усіх наукових та публіцистичних працях Луки Луціва виокремлює як домінуючу ідеологічну антиімперську концепцію національної культури як основи української ідентичності в умовах протистояння двох світів – вільного, демократичного і тоталітарного, а також методологічну концепцію літературно-критичного стилю, що поєднала науково-академічний та публіцистичний виклад літературознавчого матеріалу.

Власне, у таких положеннях рецензованої дисертації закладена не лише її наукова новизна, а й проступає добротна історико-літературна й теоретико-літературна якість, що робить дослідження Соломії-Марії Ковалів доволі продуктивним і, що дуже важливо, – літературознавчо перспективним. Загалом її робота справляє позитивне враження, доводи в ній достатньо аргументовані. Також варто відзначити багату джерельну базу дослідження, що нараховує близько 250 позицій, здебільшого еміграційного й архівного характеру. Серед них також унікальні публікації в газетах та журналах давноминулих років і монографії, які досі в Україні сприймаються як бібліографічна рідкість (йдеться про такі видання, як «Тарас Шевченко у слов'янському контексті», «Фрідріх Ніцше і українське письменство», «Ольга Кобилянська та скандинавська література») та ін. Усі ці джерела, сумлінно зібрані і вправно впорядковані дисертанткою, становлять не меншу цінність, аніж сам текст дисертації.

Доречно зазначити, що майже в кожному із чотирьох розділів її наукового дослідження наскрізною проступає лінія своєрідної «правдивої реабілітації» важливих положень і висновків Луки Луціва як ученого, надто ж у численних дискусіях та спростуваннях ідеологічно заангажованих свого часу материкових літературознавців. Соломія-Марія Ковалів тонко розібралася у таких взаєминах і Лука Луців у її дисертації проступає не як агресивно-наступальний, а як об'єктивно розважливий, суб'єктивно аргументований історик і критик української літератури, який, на відміну від багатьох «зрадяншених» її дослідників, володів аналітичним методом у спростуванні цілого ряду літературного й літературознавчого фактажу. Підтвердженням цих міркувань дисертантки можуть слугувати такі рядки Юрія Клинового про Луку Луціва: «Він цілком спокійно і безпристрасно цитує фальшивки, а потім показує: тут правда, тут пів-правда, а тут фальшування». Врешті, згадаймо слова самого Луки Луціва: «Українська

наука у вільному світі мусить заперечувати всі неправди, які друкуються під російською займанщиною про українські справи».

Принагідно хотілося б зауважити, що Соломія-Марія Ковалів, вдало толеруючи оціночні положення еміграційного вченого про ті чи ті явища українського письменства та їх сприйняття в українському материковому та діаспорному літературознавстві, самотійно приходять до успішних висновків. Так, трактуючи спостереження Олександри Черненко у монографії «Експресіонізм у творчості Василя Стефаника», що Лука Луців, мовляв, виводить стиль новеліста «як чудернацьку синтезу багатьох літературних напрямів», дисертантка доводить правочинність таких міркувань Луки Луціва. Авторка дисертації вважає, що розкриттю глибинної суті людської душі та явищ буття, зображених новелістом, слугують усі без винятку художні прийоми новеліста: експресіоністські, символістські, реалістичні. Інша річ, справедливо висновує Соломія-Марія Ковалів, що виступає домінуючим та органічним у тому чи тому творі Василя Стефаника. Заперечуючи категоричність суджень Олександри Черненко про буцімто «еклектизм» наукового мислення Луки Луціва, дисертантка доводить правоту його міркувань щодо творчості українського новеліста.

Отже, таке вміння толерувати й аргументувати свої думки у визначенні літературознавчих концепцій еміграційного вченого – це ще одна характерна риса рецензованого дисертаційного дослідження. Загалом цілий ряд положень та висновків обґрунтовані й доведені в тексті дисертації: вони самотійні, аналітичні, зважені й впливають з аналізованого матеріалу. Водночас дослідниця виявляє багату літературну і літературознавчу ерудицію, вміння узагальнювати явища не лише в творчості Луки Луціва, а й літературному процесі з його двоколіїністю ХХ століття, а також уміння чітко визначати значущість тих чи тих фактів з наукової біографії еміграційного вченого. Словом, судячи із тексту дисертації та її автореферату, Соломія-Марія Ковалів постає як зрілий літературознавець, яка належно оволоділа методологією словесного мистецтва.

І все ж її наукова праця (попри загалом високий літературознавчий рівень виконання) не позбавлена деяких недоліків чи неточностей, що викликають зауваження чи принаймні потребують з боку дисертантки додаткових роз'яснень.

Так, поділяючи думку дослідниці, що переважна більшість праць Луки Луціва спрямовані на розвінчання ідеологем у творчості багатьох українських художників слова, надто ж представників національної

класичної літератури, все ж цінні вони сьогодні не тільки цим, а насамперед цілісною системою методологічних концепцій дослідження. Зрештою, чи не проступає у такому «розвінчанні» також певні ідеологеми іншого характеру? На це, до речі, звертає свою увагу сама ж дисертантка (С. 83).

Також можна пристати до думки дослідниці, що франкознавчі праці Луки Луціва можна розглядати, «як важливий культурно-історичний документ, який допомагає усвідомлювати, що є мінливим і що залишається незмінним в інтерпретаціях та оцінках І.Франка за будь-яких суспільно-політичних та ідеологічних обставин» (С. 85). Але ж не тільки це є нині цінним у франкознавчих студіях еміграційного літературознавця, а передовсім вартісними є його методологія дослідження творчості І.Франка. Врешті на цьому, до слова, через кілька сторінок акцентує й сама авторка дисертації.

Певно, не варто категорично стверджувати, що редакції «Літературно-наукового вісника» був притаманний «концепт войовничої експансії на всіх життєвих позиціях» (стор. 109). Сучасна дослідниця Олеся Омельчук у своїй монографії доводить, що це характеризує діяльність ЛНВ лише в одному напрямі, коли йшлося про відстоювання національно-патріотичної та державницької позицій авторів публікацій чи викриття антиукраїнських суспільних виявів. А щодо літературно-художньої творчості редакція виявляла помірковано-принципову позицію. Відтак зрозуміло, чому Лука Луців «вісниківські культурні ідеї по-різному підтримував та розвивав» (С. 143).

Гадаю, що не правомірно виводити експресіонізм Василя Стефаника лише з глибокої образності та поетичності метафор, яскравого мовлення героїв, яке наближає до поетично-художнього відтворення світу і людини у ньому (С. 138-139). Стефаникова стильова манера не обмежувалася тільки цим. Вона передусім спрямована була на глибинне розкриття перенесеного психічного стану людини на видиму реальність, антропоморфізм та анімізацію мертвих предметів, приголомшуючи своєю парадоксальністю, гіперболами та антитезами як спонуками до чисто інтуїтивного сприймання дійсності. У цьому, доречно зауважити, оприявнюється вже вивірений прийом паралелізму: унікальність Стефаникової образності доноситься до читача, як зчаста наголошував у своїх студіях про В. Стефаника Лука Луців, її спорідненість з образністю скульптури Огюста Родена, поезії Георга Тракля, живопису Едварда Мунка.

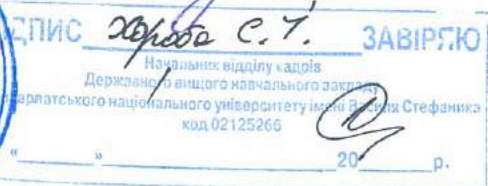
Дещо поверховими виглядають висновки до 3 і 4 розділів; без конкретики подано назву одного із підрозділів «До джерел нової української літератури»; спостерігаються певні неузгодження: Леонід Рудницький значиться під 223 позицією у списку використаних джерел, а насправді ця позиція фіксує прізвище Петра Часта; зустрічаються у тексті дисертації очевидні мовні огріхи – «зачислив» (с. 22), «кругозір» (с.48), «всеціло» (с. 166) та ін.

І вже як побажання. В аналізі літературознавчих концепцій Луки Луціва доречно було б використати праці материкових і діаспорних учених – Елеонори Лисенко (про Тимотея Бордуляка), Леоніда Білецького (про Ольгу Кобилянську), де є чимало паралелей з дослідженнями Луки Луціва.

Безумовно, висловлені нами зауваження не знецінюють загального високого рівня виконаного дисертаційного дослідження Соломії-Марії Ковалів. Воно, повторюємо, дає всі підстави говорити про серйозність літературознавчого мислення його авторки, доказовість її положень та висновків, уміння розпорядитися текстуальним простором і дозволяє кваліфікувати його як завершене і самостійне, новаторське і цілісне, проблемно-пошукове, власне, як таке, що сприяє новим історико-літературним поглядам на вчених української еміграції. Рецензована праця відповідає вимогам ДАК України, профілю спеціалізованої вченої ради, на якій захищається. У семи опублікованих статтях з достатньою повнотою викладено основні положення та результати дисертаційної роботи.

Отже, Соломія-Марія Володимирівна Ковалів має всі підстави для здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література та основи захисту дисертації «Літературознавчі концепції Луки Луціва».

**Офіційний опонент –
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української літератури
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»**

С.І. Хороб